

G

غ گ

GABAIN, Annemarie von

(1901-1993)

Eski Türk dili
ve Uygur yazmaları üzerine
yaptığı yayımlarla tanınan
Alman Türkologu.

Mörchingen'de doğdu. Orta öğrenimini bitirdikten sonra Berlin Üniversitesi'nde tanınmış Sinolog Otto Franke'nin ve Türkolog Wilhelm Bang'ın derslerine devam etti. Bang, Turfan kazılarında bulunan Uygur yazmaları üzerinde çalıştığından Gabain'in Çince bilgisinden faydalandı ve bu belgeleri birlikte yayımlayarak ilim âlemine tanıttılar. Gabain 1934 yılında Bang'ın ölümünün arkasından Türkiye'ye geldi ve 1935-1937 yıllarında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Sinoloji profesörlüğü yaptı. Türkiye'den ayrıldıktan sonra Berlin Üniversitesi'nde Türk dili öğretimini üzerine aldı ve bu görevi II. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar sürdürdü; savaştan sonra da Hamburg Üniversitesi'nde Türk dili profesörlüğüne tayin edildi.

Bang'ın ölümünden sonra hiç aksatmadığı Uygurca alanındaki çalışma ve yayımlarıyla Türkoloji çevrelerinde büyük bir ün kazanan Gabain 1957'de Türk Dil Kurumu'nun muhabir üyeliğine, 1989'da da şeref üyeliğine seçildi. 1973'te, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ellinci yıl dönümü münasebetiyle Türk diline olan katkılarından dolayı kendisine Türk hükümeti tarafından şeref diploması verildi. Kurulmasında (1952) aktif rol oynadığı ve 1964-1976 yılları arasında başkanlığını yaptığı Societas Uralo-

Altaica'nın, çalışma alanına giren bilim dallarında milletlerarası bir kapsam kazanmasına katkıda bulundu ve bu çabalarından dolayı 1979'da derneğin şeref üyeliğine seçildi. Aralarında onu "Meryem Apa" (Meryem Ana) adıyla anan eski öğrencileri ve meslektaşları, doğumunun altmış ve sekseninci yıl dönümleri için iki armağan yayımladılar (*Al Bitig [Ural-Altische Jahrbücher, XXXIII]*, Berlin-Wiesbaden 1961; *Scholia. Beiträge zur Turkologie und Zentralasienkunde. Annemarie von Gabain zum 80. Geburtstag am 4. Juli 1981 dargebracht von Kollegen, Freunden und Schülern* Herausgegeben von Klaus Röhrborn und Horst Wilfrid Brands, 1981). Hayatının son günlerine kadar Türkoloji ilmine hizmet eden Gabain 15 Ocak 1993 günü Berlin'de öldü. Ölümünden sonra Ankara'da çıkan *Türk Dilleri Araştırmaları* dergisinin IV. cildi (1994) onun hâtrısına adandı.

Eserleri. Bang'ın *Türkische Turfantexte* adı altında ve 1929-1934 yılları arasında yayımladığı altı bölümden oluşan Uygur Türkçesi yazma metinleri Gabain'le yapılan ortak çalışmaların ürünüdür. "Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der Türkischen Turfantexte" (*SBPAW* [1931], s. 432-450) adlı makale de yine ortak çalışma sonucu ortaya çıkmıştır. Gabain Eski Türkçe ve Uygurca alanında daha değişik çalışmalar da yapmıştır. "Uigurische Studien" (*Ungarische Jahrbücher*, X [1930], s. 193-210, Bang ile birlikte); "Die uigurische Übersetzung der Biographie Hüen-tsangs" (*SBPAW*, 1935, s. 151-180); "Briefe der uigurischen Hüen-tsang Biographie" (*SBPAW*, 1938, sy. 29, s. 371-415); *Altürkisches Schrifttum* (Berlin 1950); *Die Frühgeschichte der Uiguren* (1952) bu çalışmaların başlıcalarıdır. Eski Türkçe ve Uygur Türkçesi alanındaki en önemli eseri ise *Altürkische Grammatik* (Leipzig 1941) adını taşımaktadır. Bu eser Mehmet Akalın tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir

(*Eski Türkçe'nin Grameri*, Ankara 1988). Gabain çağdaş Türk diyalektleri üzerinde de durmuş ve *Özbekische Grammatik* (Leipzig - Wien 1945) adlı çalışmasını ortaya koymuştur. Gabain'in *Philologiae Turcicae Fundamenta* (ed. J. Deny — K. Grønbech v.dğr.) adlı ortak eserde yer alan yazıları ise şunlardır: "Das alttürkische" (I, 1959), "Die Sprache des Codex Cumanicus" (I, 1959), "Altürkische Schreibkultur und Druckerei" (II, 1964); "Die alttürkische Literatur" (II, 1964), "Die komanische Literatur" (II, 1964). Bunlardan başka "Radloff". *Index der deutschen Bedeutungen* (Zusammengestellt und herausgegeben unter Leitung und Redaktion von A. v. Gabain und W. Veenker, Wiesbaden 1972) adını taşıyan eseri ise Türk sözlük çalışmalarına yaptığı yeni bir katkıdır (Gabain'in henüz baskıda olan son makalesiyle birlikte sayıları 344'ü bulan eserleri için bk. Yüce, s. 12-50).

BİBLİYOGRAFYA :

"Annemarie von Gabain", *TDL*, IX/102 (1960), s. 284-285; Osman F. Sertkaya, "Prof. Dr. Annemarie von Gabain - 'Meryem Apa' zum 4.7.1981", *MT*, VI (1983), s. 149-151; Hasan Eren, "Annemarie von Gabain 1901-1993", *TDL*, I/495 (1993), s. 213-215; J.-P. Laut, "Annemarie von Gabain", *Türk Dilleri Araştırmaları*, IV, Ankara 1994, s. 5-10; Nuri Yüce, "Annemarie von Gabain'in Eserleri", a.e., s. 11-50; Mehmet Ölmez, "Annemarie von Gabain ve Turfan Araştırmaları", a.e., s. 179-181; "Gabain, Annemarie von", *TDEA*, III, 266-267.



HASAN EREN

GÂBE GAZVESİ

(غزوة الغابة)

Hz. Peygamber'in Gatafân
kabilesi üzerine yaptığı gazve
(6/627).

Hz. Peygamber'e ait sağmal yirmi deve, kuraklık yüzünden Medine yakınında uygun bir otlak olmadığı için Medine-Suriye yolu üzerindeki Gâbe mevkiinde otlatılıyordu. Hayvanların muhafazası isteği üzerine Ebû Zer el-Gıfârî'ye tevdi edilmişti.

Gatafân kabilesinin Fezâre kolundan Uyeyne b. Hısn bir gece kırk süvariyle birlikte meraya baskın düzenleyip Ebû Zerr'in develeri gütmekte olan oğlu Zerr'i şehid etti; Ebû Zerr'in hanımı Leylâ'yı ve



Annemarie
von Gabain

develeri kaçırdı. Baskının Abdurrahman b. Uyeyne tarafından yapıldığı, Uyeyne b. Hısn'ın baskına sonradan katıldığı veya Ümmü Kırfe adlı kadın tarafından düzenlendiği de rivayet edilmektedir (Ya'kübî, II, 71; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 189).

Baskına uğrayan müslümanlardan biri hemen yola çıkarak develerin sütlerini Medine'ye götürmekte olan Seleme b. Ekva'a yetişti ve durumu Resûl-i Ekrem'e bildirmesini söyledi. Seleme de yanında bulunan Rebâh'a atını vererek haberi Hz. Peygamber'e ulaştırmasını istedi. Daha sonra Seniyyetülvêdâ tepesine çıkarak müşrikleri gözledi. Ok atmadaki maharetiyle tanınan Seleme onları bir süre yaya olarak kovaladı, bazılarını öldürdü. Müşrikler daha çabuk kaçabilmek için mızrak ve kaftanlarını yollarda terketmişlerdi. Durumu öğrenen Hz. Peygamber Sa'd b. Zeyd kumandasında sekiz kişilik bir öncü süvari birliği yolladı, arkasından da sefer hazırlığına başladı. Medine'de İbn Ümmü Mektûm'u vekil bıraktı; Sa'd b. Ubâde'yi de 300 kişilik askerî birlikle Medine'yi korumak üzere görevlendirdi.

Resûl-i Ekrem'in gönderdiği öncü birlikten Ebû Katâde Abdurrahman b. Uyeyne'yi öldürdü. Ancak Muhriz b. Nadle ile Vakkâs b. Mücezziz şehid oldu. Müslümanlardan sadece Muhriz'in şehid düştüğü, buna karşılık baskıncılardan dört kişinin öldürüldüğü rivayeti de vardır (Vâkîdî, II, 549). Seleme b. Ekva' ve İslâm öncü birliği tarafından sıkı bir takibe alınan baskıncılar yolları üzerindeki Zûkared suyundan faydalanamadan kaçmak mecburiyetinde kaldılar.

Öte yandan 400 (veya 500, 700) kişilik bir kuvvetle yola çıkan Hz. Peygamber karargâhını Zûkared'de bir tepe üzerine kurdu ve bir gün bir gece bekledi. Seleme ve arkadaşları müşrikleri takip eden dönünce Resûl-i Ekrem'i Zûkared'deki su başında buldular. Develerden ancak on tanesi kurtarılabılmış, mızrak, kaftan vb. ganimet alınmıştı. Seleme, 100 atlı ile onları takip etmek için izin istediysede yağmacıların hızla kaçtıkları, hatta takip edildikleri endişesiyle kestikleri deveyi yüzmeden terkettiler öğrenildi. Bu sırada baskıncıları takipte gösterdikleri maharetten dolayı Hz. Peygamber, "Bizim en iyi süvarimiz Ebû Katâde, en iyi piyademiz de Seleme b. Ekva'dır" diyerek onları takdir etti (İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 191).

Resûl-i Ekrem, Zûkared'de bulunduğu sırada namazları herhangi bir baskın tehlikesine karşı "korku namazı" (salâtü'l-havf*) şeklinde kıldırdı (İbn Sa'd, II, 81). Baskıncıların müslümanların karşısına çıkmaktan çekinip kaçtıkları anlaşıncı Hz. Peygamber beş gün süren bu seferden ordusu ile birlikte Medine'ye döndü.

Müşrikler, kaçırılan develerle birlikte Ebû Zerr'in hanımı Leylâ'yı da evlerinin önüne bağlayıp istirahataya çekilmişler, Leylâ da bir yolunu bulup bir deveye binerek kaçıp kurtulmuştu. Kurtuluşuna vesile olan deveyi Allah için kurban etmek üzere adakta bulunduğunu öğrenen Hz. Peygamber, sahip olunmayan bir şey için adakta bulunulamayacağını hatırlatarak kendisini bundan vazgeçirdi (Vâkîdî, II, 548; İbn Hişâm, III, 297 vd.).

Gâbe Gazvesi'nin 6. yılın Rebûlâhîr ayında (Eylül 627) gerçekleştirildiğine dair rivayetler olduğu gibi aynı yılın Zilhicce'sinde (Nisan 628) veya 7. yılın başında (Mayıs 628) meydana geldiğine dair rivayetler de vardır. Bu gazveye İslâm ordusunun Zûkared'de ordugâh kurmasından dolayı Zûkared Gazvesi de denilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkîdî, *el-Megâzî*, II, 537-549; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 293-302; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 81; Ya'kübî, *Târîh*, II, 71; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 596-604; Yâkût, *Mu'cemül-büldân*, IV, 182, 321-322; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, Beyrut 1385/1965, II, 188-192; a.mlf., *el-Lübâb*, II, 386; İbn Seyyidünnâs, *Üyûnül-eşer*, II, 84; Halebî, *İnsânü'l-üyyûn*, Kahire 1384/1964, II, 679; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924-27, IV, 343-346; Mahmûd Şîr Hattâb, *er-Resûlül-kâ'id*, Bağdad 1960, s. 166; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Mutlu), I, 338-345; a.mlf., *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 280; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), VI, 20-44; Abdülvehhâb M. Ali el-Advânî, "el-Gazevâtü'n-nebeviyye", *el-Mevrîd*, IX/4, Bağdad 1401/1980, s. 544.



HÜSEYİN ALGÜL

GABN

(الغبن)

İki taraflı akidlerde karşılıklar arasında değer yönünden denksizliği ifade eden İslâm hukuku terimi.

Gabn (gaben) kelimesi sözlükte "bir şeyi unutmak, gizlemek, yanlış yapmak, alışverişte eksik ödeme ile karşı tarafı aldatmak; eksiklik ve zayırlık" anlamına gelir. İslâm hukukunda ise genelde

iki taraflı akidlerde karşılıklar arasında ki, özelde ise satın akidinde satılan şeyle fiyatı arasındaki değer yönünden farklılık ve denksizliği ifade eder.

Gabn terim anlamını, İslâm hukuk terminolojisi ve literatürünün oluştuğu ileriki dönemlerde kazanmış olmakla birlikte kelimenin ilk devirlerden itibaren örfte, "bir malı değerinin altında bir bedelle satma veya değerinden fazla bir bedelle satın alma ve bu şekilde aldanma" mânasında kullanıldığı görülür. Kur'ân-ı Kerîm'de bir âyetle, bu kökten türeyen ve içinde bulunduğu süreye adını veren "tegâbün" kelimesi geçmekte olup (et-Tegâbün 64/9) burada âhiret gününün "tegâbün günü" olduğu belirtilir. Kelimeye verilen birçok farklı anlamın ana temasını kâfirlerin imana karşı küfrü, âhirete karşı dünyayı tercih etmeleri sebebiyle sonuçta zararlı, müminlerin de kârlı çıktığı fikri oluşturur (Buhârî, "Tefsîrül-Kur'ân", 64; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, IV, 1815). Hadislerde gabn kelimesi ve türevlerinin çok az geçtiği ve hepsinde de bu örfî mâna çerçevesinde, alışverişte bir mala değerinin altında ödeme yaparak karşı tarafı aldatmanın kastedildiği görülür (*Müsned*, II, 44, 129; III, 376; Buhârî, "Büyû", 47; İbn Mâce, "Ahkâm", 24).

Gabnın İslâm hukukunda kazandığı terim anlamına ve bu konuda yapılan doktriner tartışmalara ışık tutacak hadis sayısı oldukça azdır. Bunlardan birinde, sahâbeden bir kişinin alışverişte devamlı aldandığından şikâyet ederek Resûlullah'a başvurduğunda Hz. Peygamber'in ona, "Alışveriş yaptığında 'aldatma yok' de" buyurduğu rivayet edilir (Buhârî, "Büyû", 48; Müslim, "Büyû", 48). Hadisin sünenlerdeki rivayetinde, Habbân b. Münkız adlı bu sahâbînin aklında zayırlık olduğu ve aile fertlerinin Resûl-i Ekrem'e onun hacir altına alınması isteğiyle başvurduğu, Hz. Peygamber'in de Habbân'ı çağırıp bu durumda alışveriş yapmaması gerektiğini söylediği, fakat bu sahâbînin, "Yâ Resûlallah! Ben alışveriş yapmadan duramam" demesi üzerine Hz. Peygamber'in yukarıdaki tavsiyede bulunduğu kaydedilir (Ebû Dâvûd, "Büyû", 66; Tirmizî, "Büyû", 28; Şevkânî, V, 206-208). İbn Mâce'nin rivayetinde, Habbân'ın devamlı gabne mâruz kaldığı ifadesi yer almakla birlikte bunun sürekli olarak başkaları tarafından aldatıldığı şeklinde değil pazarda uygun malı uygun fiyat ve şartlarla satın alamadığı, bu yüzden de zarar ettiği şeklinde